

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Maria Dolores Basterretxea Santiago

*Gernika-Lumo,
Bizkaia
(1933-2025)*

Aurkibidea

Biografia

1933an jaio zen [Adolfo Urioste](#) kalean (gaur egungo Boyra botikaren gainean, lehenengo solairuan). Gurasoak Lumokoak zituen: aita [Amona](#) baserrikoa eta ama [Aranako Arana](#) baserrikoa. Lau ahizpetatik gazteena izan zen bera, baina hiru ahizpa eta aita bera jaio aurretik hil ziren; amarekin eta izekorekin hazi zen. Gernikako bonbardaketa ostean, bost urterekin hasi zen Otazuako eskolan bederatzi urtera arte. Bederatzi urterekin Karmelitetara joan zen 15 urtera arte. Ostean Makalagaz kontabilitatea, mekanografia... ikasi zituen. Bere amak [San Juan Ibarra](#) denda bat izan zuen, eta berak 21 urte zituela zarratu zuten. 1959an Andra Mariko parrokiari hasi zen lanean Gizarte Etxea eraikitzen zeudela, bertako kontuak-eta eramaten. 1961ean Gizarte Etxeko zinema zabaldu zutenetik bertan aritu zen lanean jubilatuta arte, hasieran txartel-saltzaile eta gero zuzendari. GER-112 kodedun grabazioa [Gernikar emakumeak XX. mendean: Ahotsak eta Bizipenak](#) lanerako egindako grabazioa da.

Zintak

GER-001

- **Proiektua:** Gernika-Lumoko ahotsak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Data:** 2009-11-26
- **Iraupena:** 158 min
- **Euskarria:** Bideo digitala
- **Kodifikatzailea:** Goiria Mendiola, Nerea
- **Transkribatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea - Karakuel, Kepa

GER-112

- **Proiektua:** Gernikar emakumeak XX. mendean: Ahotsak eta Bizipenak
- **Elkarrizketatzailea(k):** Aiape Arbe, Andrea
- **Data:**
- **Iraupena:** 70 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Emalea:** Aiape Arbe, Andrea

Pasarteak

1. Jon Arrospide medikua

- **Erref:** GER-001/004
- **Iraupena:** 0:01:23. **Hasi:** 00:07:05. **Bukatu:** 00:08:28
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Osasuna » Medikuak eta sasimedikuak

Laburpena:

Jon Arrospide medikuak, Muxikako medikuaren semeak, Mirandan tuberkulosierietxea zuen, gernikar batzuk egon ziren bertan; bihotzetako eta birikietako espezialista famatua zela dio.

Transkripzioa

- Eta hori Arrospide medikue esan dozuna...
- Hori zan Jon Arrospide famosoa, euki bana, horrek euki ban Mirandan be "sanatorio antituberculoso" karue izen zan ta edonor ezin joan izete zan baia Gerniketik egon zien hiru edo lau han; Erretxiñeneko panaderixekoa esan dotsuten Iziarren nebarik gaztiena be, Jabier, hantxe hil zen e, bularretik geixotute hantxe hil zen. Bai, ta bera izen zan "especialista de pulmón y corazón". Ta euki ban, horrixen konsulten geratu zen gero entzutie eukozu, ba? Babío, Bilbon Babío, famosoa izen da, igez, igez, ointxe urte bi jubile zan, Doctor Babío han San Francisco Javierren eurrez eurre euki deu konsultie.
- Ez.
- Bueno ba hori Babío, horrexek ein zittun praktikek-eta Arrospidegaz ta gero bera geratu zen beren konsultiegaz , beren konsultiegaz. Ha izen zan famosoa, bixotxekoa eta birikixetako espezialistie, bai. Ta haren aitte izen zan Muxikeko medikue.

2. Gernikako bonbardaketa

- **Erref:** GER-001/006
- **Iraupena:** 0:03:40. **Hasi:** 00:09:32. **Bukatu:** 00:13:12
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka

Laburpena:

<p>Gernikako bonbardaketa izan zenean, umea zen, baina gogoan du bere aitabitxiak babeslekura zelan eraman zuen. Bere ama Abaituatarren oso laguna zen, eta haien etxean zeudela hasi zen bonbardaketa. Beraien alaba

Nekanerekin batera soroan etzanda egon zen. Bonbardaketako gauean, Erreterriako zubiraino joan eta soldaduek ez zieten pasatzen utzi. Erreterrian pasa behar izan zuten gaua, Gomezanekoan etxean.</p>

Transkripzioa

- Umetakorik ez jata /etxata/ gogoratuten ezer haixe bonbardeo bueltara arte, ez ordura arte ez dekot gogoan ezer. Ez.

- Ta hori bonbardeoa...

- Hori dekot gogoan ba neure egunien, neuk lau urte ein nittuzen egunien, horixe da dekotena gogoan neure aittebitxi, neure lehengusu bet, etor zala zorixonak emoten, ta ez dekot gogoak kanpak jo bazittuezan edo ez, baia antza kanpak jo zittuezan badatozela abioiek-edo, ta dekotena gogoan da trikotien ipiñitte eroan nendula aittebitxik errefujidxora; horixe dekot gogoan bakarrik. Ta gero hortik eta gora ba gero ba gero bonbardeoko egune ba, nire ama izen zan lagun handi-handixe zerena Abaituanekoan amana, horrek Dunixi Abaitua ta horren amana.

- Dunixi Abaituan amana?

- Amana. Dunixi alkatie izen zana lelengoko alkatie gero Franco hil eta gero. Horren aman lagun handixe izen zan nire ama ta horrek bizi izen zien Mertzedan, Larruzeaneko txaletien; Larruzeanekoa behien eta eurek goiko pisuen. Ta orduen arratsaldien joan giñen nire ama eta ni ba haraixe, beren lagunak etzera. Ta bera, euren seme-alabatik gaztiena, bueno gaztiaue gero Joseba eduki ben mutille, baia neskie gaztiena neure edadekoa zan Nekane. Ta hantxe gauzela hasi zen bonbardeoa. Ta orduen dekotena gogoan da zelan han erreka hegali, arbola azpizetan pare zien eurek persona edadekoak ya danak ta Nekane eta ni ipiñi genduezela itxunde soloan, bardatxu batzugin tapeute, erraman arbolan bardatxu batzugin tapeute, ta bixok eskutxutik ebatute hantxe tapeta. Ta handik arbola azpittik esate oskuen: "umiek ez eñ zirkiñik, egon geldi, egon geldi!". Ta gu hantxe bixok geldi-geldi bardatxuen azpizen, horixe dekot gogoan. Ta gero hurrungo gogoan dekotena bonbardeokoa da, ba ni hain izen nitzen, gero be beragaz geratzeko izen nitzen baia, tia estimedue, nik izekoa izen naben estimedue txiki-tikittetik, ta ni gabaz hasi nittela negarrez izekoañe gure dotela /gudotela/ ta izekoañe gure dotela /gudotela/ eta zelan etor giñen Erreterrixeko zubira arte, ta ikusten zan dana sue, ta han soldadu batzuk ba ez oskuen itzi pasetan honantz, ta orduen paseu gendun guk gaba Erreterrixen. Pase gendun gaba beste lagun bat eukin ban nire aman han Erreterrixen beragaz batera Nueva Yorren egonikoa ya alargundute ta familixe barik, ta ha izen zan lehen kontzejala izen dana? Zubizarreta, udaletxien? Bai, dekiena etze bat Ajengizera goazela, alemanan txaleta paseu ta gero. Bueno ba, harexen izeko bat, ta harek bizi izen zien, ha bizi izen zan Erreterrixen Gomezanekoan etzien, Gomezanekoan etzie bakizu zein dan? horixe Dunixi Abaituan ama andriena-ta. Han etze pisu askokoa, Maurizio Bilbaok-eta ein bena, han errebueltan Arratzure bidien hartzen dauen, akaburengo iledan Erreterrixen, akaburengo ezkerretara, ha izen zan Gomezanekoan etzie. Ta orduen harexen lagunak etzien paseu gendun gaba, baia etxat gogoratuten hor gabaz ez ze ikusi naben ez, hantxe egon giñena bai, baia besterik ez.

3. Gernikako bonbardaketa ostean, Olaetatarren etxean

- **Erref:** GER-001/007
- **Iraupena:** 0:04:20. **Hasi:** 00:13:12. **Bukatu:** 00:17:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

Gernikako bonbardaketa izan eta hurrengo egunean, ama eta biak Belendizera joan ziren, Leginetxekoen txaletera; jende asko zegoela dio. Bonbardaketa ostean, amamaren etxean, aitaren etxean eta Olaetatarren txaletean ere egon ziren. Olaetatarrak Frantzian zeudenez, beraien familiakoak egon ziren bertan, izeko-osabak... Bost urtean lau familia ezberdineko 22 lagun egon ziren. Zabalekoak ere egon ziren bertan. Etxean bizi zirenen izenak aipatzen ditu.

Transkripzioa

- Baia gero, hurrongo egunien, joan giñen ama ta ni Belendixera, ta Belendixen, ba nik ez dot jakin nun egon giñen. Egon giñela han txalet baten bai, baia ez, baia antza izen zan Leginetxenekoan txaleta. Hor dekot gogoan egon giñela jende pilloa gabaz. Bueno, ume batentzako ba pilloa ez dakizt, izan littekez igual zortzi, hamar edo, edo hogeï, baia neuretzako pilloa egon giñen. Ogera barik, e? Jesarritte. Jesarritte. Ni aman altzoan. Horixe dekot gogoan ta argirik ez gendula euki. Ta mahai baten ganién kandela bat ipiñitte. Horixe. Ta gero dekotena gogoan da beste gauze bat da handik egun bigarrenera, edo -beittu zelako detallie jun behar geratzen jakiezan buruen sartunde- egon nittela ni txaletan aurrien jolastuten, horrek frantses bedar gorritxuek. Frantses bedarra. Beren lorie da hala luzetxue, gorrixketxue. E? Holan, ta harixekin olgetan, halakoxe bedartxuekin egon nittela olgetan hantxe txaletan aurrien ta agertu zen izekoa. Ta nik ikusi nabenien joan nitten arrapaladan beragañe. Ya gero, hortik eta gora, ya, ez nora joan ginen, ez giñen, ez... Hori etxat gogoratuten. E? Gero bai, gero eurrerau badekot gogoan ba nire aman etzien, ba klaro, bestiek danak egon ziren lez Gerniken ezkonduite bizitzen, ba danak, amumanera. Ta danak jaten. Ta orduen, ba, han jende askoak egon giñen ze lau etzetakoak, seme-alabanak eta danak amumanien. Ta orduen nire ama ta ni joan giñen neure aitten etsera, Amunara, e? ta nire ama eta ni egon giñen Amunan ba hainbeste hillebetien, hainbeste hillebetien. Gero, ba Olaetaneakoan txaleta, ez oin dekien txalettxue ez bare ze lehen egon zan hor behie ta gorantz pisu biko. Baia, klaro, gero hasi zienien konpontzen, ba kamiñotik hurrie dauela, ta bota erain etsien ta atzerau erain. Baia klaro, nire ama euzoa izan zalez eta beti hartu-emon handikoa, eurek Frantzidxen egon ziren ta hor egon zien aittitte Tomas, ta osaba Juan Cruz, ta izeko Bernardiña. ta kridxedu bet euki eben, Pedro izena euki ebana. Ta harek. Ta orduen ba, joan giñen bizitten horraixe. Ta horraixe etor ziren be bai biziten Zabalianekoak. Zabalianekoak badakixu nortzuk diren? Hamen, zerien, Seber ikastolan egon dana kontserje urte askoan, Joseba, haren andrie Garbiñe, bueno, haxe, Garbiñen familidxe. Hárek etor ziren be bai hara. Ta han egon giñen gu bost urtien, bost urtien, e? Ez die bost egun, bost urtien hogeta bi lagun, lau familidxe desbardiñetakoak. Zabalianekoak izan zien aitte ta ama, Ziriako ta Juli, ta gero eurek, bost neba-arreba, Luzina, Luzina Gerniken bizi da oin, Jon, hil zen, Itziar, oin Inglaterran dau, Garbiñe, hori horregaz ezkondunikoa, ta Joseba, hil zala oiñtze urte bi-edo, izen zana udaletxeko enplidue, ta izan zana uneda baten Ibarrangeluko alkatie; Joseba. Ta euki zittuezan hiru izeko eurekin, aman izekoak: izeko Rosario, izeko Raimunda ta izeko Satur. E? Horrek danak. Gero nire izekoa, neure ama ta neu. Ta gero beste izeko bat geurie, gixona ixen zan neure aman nebie baiña ya alargundute egon zan geure ixeko Petra; geure ixeko Petra beren lau seme-alabakin. Ta gero

aittitte Tomas ta ixeko Bernardiña ta osaba Juan Cruz ta kridxedue Pedro, eurek, Olaetanekuak. Danok, hogeta bi lagun, hogeta bi lagun egon giñen.

4. Etxea beteta, baina eztabaidarik ez

- **Erref:** GER-001/008
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:17:32. **Bukatu:** 00:19:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Etxeko giroa
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Auzokoen arteko harremana

Laburpena:

<p>Bost urtean sekula ez zuten eztabaidarik izan Olaetatarrenean; gaur egun ere harreman estua dute. Bertako oroitzapenak oso alaiak direla dio. Bertan egon ziren Segundo Olaeta-eta Frantziatik bueltatu eta estatuak Kaltzada egoitza aurreko etxeak eraiki eta bizitzera bertara joan arte. Lehengusu-lehengusinak eta izeko-osabak beraien etxera joan ziren bizitzera, eta beste zortzi urtez bizi izan ziren elkarrekin.</p>

Transkripzioa

- Ta sekule-sekule eztabaidetxu bet ixen barik aparte giñen. Ta geur egune Olaetanekuekin ta Zabalianekuekin ez dogu pentsetan ez garienik familidxe.
- Neba-arrebak.
- Bai, segiten dogu familidxe beti ixetie lez unidute. Bost urte ein genduzen hantxe, e? ta ez giltzik ez ezer e? Dana libre, danok zera... Han euki gendun harmonidxe guk gabon-jaidxetan-ta, turroi askorik-eta ez gendun euko mahaidxen baie han egoten zan harmonidxe ta soinue jo ta abestu-ta, zera-ta. Eskasunie baia urte, gogoratuteko urte politteke pase genduzen guk bost urte han. Gero geu, gero ya, etor zienien, etorteko ixen zienien, bueno, etorteko baiño ariñau, honek estaduko etziek e in zittuezen, residentzidxen aurrien daozen etziek. Ta nire amak hor solizite eban bat. Ta lehelengo, ba, ez dotsielako ha emongo, ta zera, bihergiñentzako dala- ta atara eben baia gero emon otsien /emotsien/ ta geu etor giñen ixeko ta ama ta ni horra bixitten, ta beste guztidxe han geratu zien hondiño. Ta gero ya etorteko ixan zienien eurek, Segundo Olaeta-ta ya Frantzidxetik, ba ya danontzako ez egoan egon lekuri, ta orduen ba urten ein biher ebela / bibela/ ta, atzera, gure ixekoa ta, ba etor zen geurera ta: “ene! urten ein biher dogu /bigu/ handik”. Nire ama ya hildde egon zan, nire ama ya hildde egon zan ta ixeko ta neu egon giñen bakarrik, eta urten ein biher dabela / bidabela/ handik eta: “ba oin ba ez gauz gu oin pisue erosten hasteko moduen, ta zera ta”. “A! bueno ba ohitturatute gauz gu lehen be alkarregaz egoten ta etorri geurera”. Ta atzera etorri zien danak geurera ta beste zortzi urte ein bezan geure etzien.
- Olaetatarrak?
- Ez, ez, ez, ez. Geuriek. Ixekoa ta lau lehengusuek. Lehengusu-lehengusiñek.

5. Seber Altuberren etxea udaletxe; Elvira Iturrirena Falangisten bulego

- **Erref:** GER-001/009

- **Iraupena:** 0:01:38. **Hasi:** 00:19:26. **Bukatu:** 00:21:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Politika » Jarrera politikoak » Falangistak

Laburpena:

<p>Zabalekoak Olaetatarren etxetik irteterakoan Seber Altuberen txaletera joan zen tiloetako pasealekura; institutu aurrean dagoen etxera. Nazionalak sartu zirenean, etxea errexisatu eta bertan jarri zuten udaletxea. Orain batzokian dagoen etxean doña Elvira Iturrin txaleta zegoen, eta emakumeen presidentea zenez, etxea kendu eta Falangekoek beraien bulegoak jarri zituzten.</p>

Transkripzioa

- Gero Zabalianekoak urte eben ta eurek joan zien Seber Altuben txaletera, han, Tiloatara. Seber Altuben txaleta da, haixe dauena istitutoan eurrez-eurrez kontixu, hondiño be txalet sostenitan dana.
- Bai, bai, badau bat. Asesoridxen ondoan, Torrealdaien ondoan.
- Torrealdai baino harantzago dau bat. Oin ez dakit zelan egongo dan baia gehidxenien berdez pintteta bentanak ta eukitten dabez harek. Ha ixen zan Seber Altuben txaleta. Ta ha, sartu zienien nazionalak, ba ha errexisau ei eben ta han ipiñi eben udaletxie. Udaletxie egon zan hantxe, hau bestie ein arte.
- Klaro, dana apurtute egon zalako.
- Bai, hau be dana apurtute egon zan. Ta oin batzokidxe dagon lekuen egon zan beste txalet bat, ixen zana doña Elvira Iturriñe. Ta doña Elvira Iturri ixen zan lez emakumeen presidentie ba hareri be kendu eutsien ha txaleta. Ta han egon zien Falangeko ofiziñek. Hantxe egon zien.
- Orduen, klaro, hor zer egon zan? Edifixidxo guztidxen txalet bakarra edo etzetxu gehidxau han?
- Ha ixen zan txaleta be bai, ortu ederragaz. Gero P. N. V.k erosi eban, batzokidxe eitteko. Baie Txorrabururentz begire, Txorraburutik hasitte, etziek eiñdde dauzenak han Batzokidxen ganien~? ha terreno guztidxe ixen zan txaleta.
- Txaleta.
- Bai.

6. Emakumeak garbitzera behartuta

- **Erref:** GER-001/010
- **Iraupena:** 0:03:28. **Hasi:** 00:21:04. **Bukatu:** 00:24:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Erreketeak
- Politika » Jarrera politikoak » Emakumeak politikan
- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak

Laburpena:

<p>Santa Klarako komentuan erreketek eta Andra Mariko elizan mairuak egon ziren. Santa Klarako komentua, Andra Mariako eliza, Guardia Zibilen kuartela, Elvira Iturriren txaleta... zikin-zikin utzi zuten eta hura garbitzeko herriko emakumeak hartu eta garbitzera behartu zituzten; EAjko emakumeen

zerrendatik izendatu zituzten garbiketetan ibili beharrekoak. Beraien etxera izekoren bila-eta joan zirela gogoan du. Santa Klarako mojek ez zuten jakin emakume haiek behartuta eta musu-truk joan zirela.</p>

Transkripzioa

- Falangistak zenbat denpora egon ziren ba?
- Ba bai, urte batzuetan bai. Urte batzuetan bai, egon zien. Ta horrek danak, ba garbittuteko, ba emakumiek eroan zittuezan. Bai. Neure ixekoa be ibili zen. Batzuk Andra Maridxe garbitzen, beste batzuk... ze Andra Maridxen ta, zerien ta, hori nik ez dekot gogoan, baie etzien entzunde, Andra Maridxen ta Santa Klaran konbentuen-ta antza egon zien moroak eta erreketiek eta holakoak euki ebezan akuartelamenduen-edo. Ta gero antza itxi eben dana txarrikorta bate lez ta horrek danak garbitzen; Guarda Zobillen kuartela, Santa Klara, Andra Mari, Doña Elviren txaleta, ofiziñek ipiñtteko falangekoak, ta horrek danak garbitzeko ba ein zien emakumen listiegaz ta deittu eutsien danari garbittasunek eitten joateko.
- Ta han ixengo zan musutruk.
- A! Klaro, klaro zer esanik be ez.
- Ez ebezan... jateko edo emoten dotsiela...
- Ez, ez, ez. Jaten be etzera. Jaten be etzera. Goixien joaten ziren, egun bat astebete edo halako bat ixen zan ze ensegida ein ziñttuezan, hainbeste pilloa ixen zien ta. E? Ta goixien joaten zien; horixe dekot bai gogoan. Hauxe, hauxe dekot gogoan: egon giñen danok han kontuek kontetan, ee, han bixi giñen Olaetaneko txaletian ta, kontu-kontetan egon giñen ta ez gendulez eukitzen ez giltzik ez ezer, esan dotsut /esantsut/, ba han ezkatzien danok jesarritte, ezkatza haundidxe da, kontuek kontetan ta, halan jo eben ezkatzeko atie. Kalien euki gendun ate bat, eta gero eskillarie eta goidxen ezkatza ta, baia ha be zabalik behekoa ta, gora, goiko atie jo eben. Ta hondiño aittitte Tomas falta ixen zan, ta ha dalakoan, beti joten eban atie sartu orduko ta, nire amak esan eutsan: “aurrera”. Ta atetik, hauxe dekot gogoan, atetik abots batek esan ebala: “Mañana, que vayan, Anastasia Santiago, Margarita Santiago, Maria Dolores Santiago con el balde y el estropajo pa tal hora a tal sitio”. Eta orduen iri eben atie ta txapel gorridxegaz bat etor zen abixue emoten, joateko hurrengo egunien.
- Ta joan ein biher...
- Klaro!
- Ezetz esan ezker...
- Klaro!
- Ezetz esan ezker?
- A, bueno ez dakit zer ixengo zan ezetz baie inor ez zan atrebittan ezetzik-eta esaten. Danak artez.
- Bai, ezta? Eta,lehen esan dozu moroak eta erreketiek-eta.
- Horrek nik neuk ez dekot gogoan, ez dotez ikusi ta hori etzien entzunikoa. Antza, Andra Maridxen moroak egon biher ixen eben, ta hemen, Santa Klaran erreketiek. Ta ba hau be etzien entzundxe, ze nik horrek gauzak ez dekotez gogoan, baie etzien entzundxe, Santa Klarako mojatxuek, koittaduek, ba, jakin ebenien zegaittik joan diren garbitzen, ze, antza, ba esan dotsiela /esantsiela/ ba andra batzuk boteko dotsiezela / botebotsiezela/ garbitzen, “ta guk pentse dogu ba soldatara zatoziela”. Ta han batek, neure ixekoak, ez horrek ixekoak, beste batek, beste ixeko batek, e: “Ba ez. Gu etorri gara garbitzen emakumiek garelako, besterik barik”. Ene! Hori entzun ebenien monjatxuek eurek, esaten eban gure ixekoak, atxurregaz ta zikiñik haundidxenak kentzen laguntzen-ta.

7. Elbira Iturri, emakumeen presidentea

- **Erref:** GER-001/011
- **Iraupena:** 0:02:14. **Hasi:** 00:24:32. **Bukatu:** 00:26:46
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Jarrera politikoak » Abertzaleak
- Politika » Jarrera politikoak » Emakumeak politikan

Laburpena:

<p>Doñe Elbira Iturri emakumeen presidentea zen, EAJko emakumeen taldekoa. Alderdi jeltzalean talde ezberdinak zeuden: gizonezkoena, emakumeena eta gazteena. Jendea nahiz eta alderdikidea izan ez zen politika munduan murgiltzen.</p>

Transkripzioa

- Eta bittartien, Elvira Iturri non egon zan?
- Bilbon euki eban etzie. Elvira Iturri be bai Bilbon bixi ixen zan. Ahona etortzen zan ba aiñtxiñe-aiñtxiñe antzan beti bixi ixen zien bertan, baie gero ya semien estudidxoak eiñdde eta Bilbora joanda, ta hona, antza etortzen zien uden.
- A! Uden... Eta hori errekidxetzienea-eta, nox ixen zan? Uden?
- Bueno, hori errekidxetzienea nazionalak sartu zienien, artez!
- Baia nox sartu zien-edo?
- Ba hemen sartu zien, ba ze, hogeta seidxen ba ixen zan bonbardeoa ta ze ixengo zan sartu zienien ba? Bilboko liberaziñoa hogeta bederatzidxen ixen zan. Ba, ze ixengo zan? Hogeta hamar edo, hogeta hamaika-edo, edo hogeta hamar, edo bat, edo bi-edo. Ba, hortxe! Astebeten bueltan ixengo zan, nik uste dot.
- Ta emakumien presidentie esan dozu zala...
- Bai.
- Zer zan? Emakumien...?
- Hamen egon zan, o sea. Oin PNVn ez dau holako apartekisunik, danak bardin. Baia lehen egon zien, egon zan, antza, antza, horrek gauzak etzien entzunikoak, ze neuk horrek ez dekotez gogoan, baia batzuk emakumek, ta gero gizonezkoak, ta gero beste bat, gaztetxuek. Be bai euki eben euren ee... Oin ez dao gaztetxurik eta holakorik, gaztetxuek. Ze neu, etzien esaten eben, apunteu nenduela gaztetxueta urtebete eiñ nabenien.
- Jaidxo eta segiden ya afilieta...
- Bai. Halanda ze, ba horixe! Ta emakumen listiegaz, antza, jabetu zien ta orduen eroan zittuezan.
- PNVko zerrendan egon ziren, listen egon zien andrazkoak garbitzen.
- Bai, errepartidute batzuk hona eta beste batzuk hara ta zera ta klaro ba astebetien edo gauzie danan artien garbittu zittuezan danak.
- Orduen andrak be egon ziren politika munduen sartunde...
- Politikan sartunde ez, ezpare ze haidxe, osea zer esango dotsut ba. Politiken, gure etzien sekule ez diez sartun politiken.
- Bai, bai...
- Gure etzien, e, politiken inor ez da sartu sekule be, baie danak sentidu dabe horixe, ta danak egon dire apunteta.

8. Kuartela "barrio Chino"n; urriaren 12ko ospakizunak

- **Erref:** GER-001/013

- **Iraupena:** 0:02:24. **Hasi:** 00:27:26. **Bukatu:** 00:29:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak
- Aisia » Jai-giroa » Erromeriak
- Lanbideak » Polizia

Laburpena:

Bere lehengusinak kuartela garbitzen ibili ziren. Kuartela "barrio Chino"n egon zen, gaur egun Uribitarte kalea. Hiru eraikin, hiru kolarrekin egon ziren; erdiko kolarra zen kuartela eta beste biak "Industrias Gernika"ko beharginen etxebizitzak. Etxe aurrean Pilarreko Ama Birjinaren egunean soinua-eta egoten zen dantzarako. Guardia Zibilekin harreman ona izan zuten, guztiz integratuta zeuden herrian.

9. Zorrozuanekeo taberna

- **Erref:** GER-001/014
- **Iraupena:** 0:03:18. **Hasi:** 00:29:50. **Bukatu:** 00:33:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak
- Lanbideak » Polizia

Laburpena:

Ezkongabe etortzen ziren guardia zibilak Zorrozuanekeo tabernan hartzen zuten ostatu; Onaindiakoen etxearen alderdi batean zegoen taberna hori. Taberna non zegoen azaltzen du eta inguruan zegoena ere: Otazuaren etxea, zerrategia... Guardia Zibilek nahiz eta herrian integratuta egon ez zuten euskararik ikasi.

10. Juan Kaltzada eta Kaltzada egoitza

- **Erref:** GER-001/016
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 00:35:47. **Bukatu:** 00:39:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Aldaketak eta arazoak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

"Barrio Chino" izena nondik datorren ez dakiela dio. Gaur egungo Juan Kaltzada kaleak "Asilo Calzada" izena zuen "Señorio De Vizcaya" izan aurretik, Juan Kaltzada egoitza eraikitzekeo dirua eman zuena ajangiztarra izan zen. Kanpotik ibili zen, eta dirua egin zuenez babestokia (asiloa) eraiki zuen, beranduago bihurtu zen zaharren egoitza; hala ere, mojak beti egon dira. Unada batean umeak ere egon ziren bertan, umezurtzak.

11. Bonbardaketa osteko udaletxea

- **Erref:** GER-001/020
- **Iraupena:** 0:01:31. **Hasi:** 00:46:00. **Bukatu:** 00:47:31
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak

Laburpena:

Seber Altuberen txaleta bonbardaketa ostean bihurtu zen udaletxe inguru hura zutunik gelditu zen-eta. Altubetarrak Pauen (Frantzia) egon ziren. Etxea errekupeatu zuten bueltatzerakoan baina, urte batzuetara saldu egin zuten.

12. Seber Altubek irakatsitako kanta

- **Erref:** GER-001/022
- **Iraupena:** 0:03:50. **Hasi:** 00:47:43. **Bukatu:** 00:51:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Ohiturak eta bizimodua » Kantak » Bestelako kantak

Laburpena:

<p>Seber Altubek eta bere emazteak, doña Gregoriak, ez zuten seme-alabarik izan. "Taberna Vasca"n hartu zuten ostatu; "Taberna Vasca" non zegoen azaltzen du. Bere familiak hartu-eman handia zuen Seber Altubenarekin. Oraindik gogoan du Altubek irakatsitako kanta bat; Elisabete izeneko iloba bati egindako abestia. Abesti hori kantatzen du pasarte honetan Maria Doloresek.</p>

13. Seber Altuberen ekarpena

- **Erref:** GER-001/023
- **Iraupena:** 0:01:56. **Hasi:** 00:51:33. **Bukatu:** 00:53:29
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Musika
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

<p>Seber Altube arrasatear musikologoa zen, Gernikako bandakoa zuzendaria. Bere emaztea, doña Gregoria, zen bertakoa. Gernikako Marijesietako hainbat bertso berak idatzitakoak direla dio. Beraien iloba Elisabetek mojatza utzi eta Seber hil arte Arrienen egon zen ostatu hartuta. Ortusantuko panteoia ere dotorea dutela dio, piano-jotzaile eta guzti.</p>

14. Gizarte Etxeko lurrak

- **Erref:** GER-001/024
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 00:53:29. **Bukatu:** 00:55:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

Seber Altuberen emazte zen doña Gregoriaren familiaren lurretan dago Gernikako Gizarte Etxeko zati bat eraikita. Beste zati bat Gangoitiarrek parrokiari eman zien. Goienkale aldekoa zen beraiena, Frantseskalekoa (Azokakale) beste bi familiarena zen.

15. Gernikako banda eta Segundo Olaetaren akademia

- **Erref:** GER-001/025
- **Iraupena:** 0:03:11. **Hasi:** 00:55:37. **Bukatu:** 00:58:48
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Musika

Laburpena:

Don Fernando Bizkarra parrokoa Paura (Frantzia) joan zen Seber Altuberengana lurren jabetza eskatzera. Bere emaztearen familiako batzuk ostera beraien zatia parrokiari eman zioten. Sasoi hartan Gernikako banda oso garrantzitsua zen; gizonezkoen banda zen. Segundo Olaetak gerra aurretik umeentzako musika-akademia zuen. Bandako entseguak mutilen eskoletan egiten zituzten, "Taberna Vasca"ren aurrean.

16. Olaetatarrak Frantziara

- **Erref:** GER-001/027
- **Iraupena:** 0:01:53. **Hasi:** 00:59:56. **Bukatu:** 01:01:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerraostea eta Francoren diktadura » Gerratik itzulera
- Aisia » Kultura » Dantza
- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Ihes egin beharra

Laburpena:

Olaetatarrek Frantziara egin zuten alde; Elai-Alai dantza-taldeko neska-mutikoak hartuta egin zuten ihes. Gernikar asko ei daude Olaetatarrekin Frantzian egondakoak. Apurka-apurka etxerantz bueltatzen hasi ziren; lehenengo ama bi alabekin, eta beranduago, Segundo bera gainerakoekin.

17. Kaltzadako babes-etxea eraikitzeko dirua Kaltzadak eta Gangoitik emana

- **Erref:** GER-001/029
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 01:02:02. **Bukatu:** 01:04:40
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

Seber Altuberen emaztea, Gregoria Gangoiti zen. Gangoiti familiak ere Gernikari ekarpen handia egin zion, gaur egungo Kaltzada egoitza eraikitzeke dirua eman zuen Juan Kaltzadarekin batera. Sasoi hartan babes-etxea zen eta beraien aitak baldintzapean eman zuen dirua, bere alabek behar izanez gero bertan bizi zitezen.

18. Otazuaneko eskola I

- **Erref:** GER-001/030
- **Iraupena:** 0:03:20. **Hasi:** 01:04:40. **Bukatu:** 01:08:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak

Laburpena:

5 urtegaz hasi zen Otazuaneko eskolara, bonbardaketaren hurrengo urtean. Bitoria Otazuak gela handi bat zuen azken solairuan, eta bera eta Otazuatarren iloba bat ziren neska bakarrak. Beranduago beheko aldean jarri zuten. Maria Doloresek dio, Gernikan ez dagoela bere sasoiko mutilik eskola horretan ibili ez denik. 9 urtegaz Arenetik Kaltzada egoitza aurreko etxera bizitzera joan zirenean hasi zen karmeldarretara joaten. Bitoria Otazua eta bere ahizpa, Teresita, ziren Otazuaneko maistrak.

19. Otazuaneko eskola II

- **Erref:** GER-001/031
- **Iraupena:** 0:02:08. **Hasi:** 01:08:00. **Bukatu:** 01:10:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Erdaraz ikasi zuten dena, nahiz eta eskolatik kanpo beraiekin ere euskaraz egin. Eskola zelakoa zen azaltzen du; entziklopedia bakarrarekin ikasten zuten.

20. Karmeldarren eskola

- **Erref:** GER-001/032
- **Iraupena:** 0:04:24. **Hasi:** 01:10:08. **Bukatu:** 01:14:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Bederatzi urtegaz karmeldarretara joan zen 15 urtera arte. 15 urtegaz Makalagaz hasi zen mekanografia, takigrafia eta kontabilitatea ikasten. Karmeldarretan neskek eta mutilek banatuta ikasten zuten, mutilentzako "Hermana Josefa" eta "Hermana Bitoria" gaz beheko solairuan zeuden bi gela. Goiz-arratsaldeko ordutegia zuten Santiago egunera arte. Domeka eta eguen

arratsaldea izaten zuten jai bakarrik. Zein oporraldi izaten zituzten azaltzen du. Hiru-lau mojek ematen zizkieten ikasgai guztiak. Gehiago ikasi nahi zutenentzako bazeuden aparteko ikasgaiak ere, "clases de lujo" deiturikoak: musika, marrazketa eta pintura, takigrafia eta mekanografia, frantsesa eta ingelesa. Inguruko herrietako neskatilak ere hurbiltzen ziren bizikletaz.

21. Karmeldarren eskolan desberdintasunak ordaindu edo ez

- **Erref:** GER-001/033
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 01:14:32. **Bukatu:** 01:17:18
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Barneko ikasleak (internoak) ere bazeuden; bertan bazkaltzen zutenek oster, "media pensión" zuten. Diru aldetik bi zatitan banatzen zen: debaldekoa eta ordaintzekoa. Ordaintzen ez zutenentzako azkeneko solairuan bi gela zeuden; "Hermana Eusebia" arratiarra txikienekin eta "Hermana Maria" bermeotarra nagusiagoekin. "Hermana Eusebia" k kapitau beharrak ere egiten zituen. Ordaintzen zutenen eta ordaintzen ez zutenen artean ezberdintasun nabarmenak zeuden: batzuk uniformeak bestek ez; kaperan batzuk aurrean, bestek atzean; ordaintzen zutenek jai-egunetarako belo zuriak zituzten, bestek ez; Konfesatzeko, don Pedro Aboitiz atzeko konfesategian jartzen zen ordaintzen zutenentzat, eta sakristia ondokoan don Kandido Orbegozo, Santa Klarako bikaria, debaldekoentzat.

22. Karmeldarrak 15 pezeta hileko; hileko lehenengo barikuan mezetara

- **Erref:** GER-001/034
- **Iraupena:** 0:03:33. **Hasi:** 01:17:18. **Bukatu:** 01:20:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Adinaren arabera ordaindu beharrekoa ezberdina izaten zen; bera hasi zenean 15 pezeta ordaintzen zuten hileko. Aparteko ikasketak aparte ordaindu behar izaten ziren, berak pianoa jotzen ikasteagatik 10 pezeta ordaintzen zuen hileko; "Hermana Carmen Abasolo" gaz ikasi zuen pianoa jotzen. Klase-orduetan ez ziren mezetara joaten, hilaren lehenengo barikuetan joaten ziren mezetara klaseak hasi orduko, zortzietan. Gure Jauna hartzeko gaueko hamabietatik baraurik joan behar zenez, meza ostean armozua hartzera etxera joan eta eskolara bueltatzen ziren.

23. Karmeldarretan berogailurik ez

- **Erref:** GER-001/036
- **Iraupena:** 0:01:24. **Hasi:** 01:21:00. **Bukatu:** 01:22:24
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Karmeldarretan ez zuten sekula berogailurik izan. Kristalez banandutako bi klaseren erdian estufa bat zuten; lei asko egiten zuten egunetan sotora bajatzen ziren sokasaltoan edo korrika egiteko.

24. Denetariko mojak

- **Erref:** GER-001/037
- **Iraupena:** 0:01:19. **Hasi:** 01:22:24. **Bukatu:** 01:23:43
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Mojak

Laburpena:

Denetariko mojak zeudela dio. Ama hil zitzaionean euretako bat berarekin oso txarto portatu zen, bertara interna moduan edo "media pensión" moduan joatea gura zuelako eta Maria Doloresen etxean ezetz esan zuten. Ordutik aurrera moja galiziar harekin ez zuen harreman onik izan.

25. Olgetan: "etxekas", sokadantza, tronpan, "alinke" (al inque), "tio vivo", diaboloa...

- **Erref:** GER-001/040
- **Iraupena:** 0:03:27. **Hasi:** 01:26:22. **Bukatu:** 01:29:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

<p>Umetan zertan jolasten zuten kontatzen du. "Etxekas"era olgetan zuten neskek, ezkaratzeko eta etxeko lanetan jolasten. Umetan guztia zen guztiena. Sokadantzan, tronpan eta "alinke" (al inque)ere aritzen ziren mutilekin; "alinke" zelan den kontatzen du. Mutilek "tio vivo"a egiten zuten eta txakur txiki bat ordaindu behar zieten ibiltzearren, baina labaintzeko xaboi zatia eramanez gero buelta bat debalde zen. Diaboloa ere izaten zuten. Sokadantzan nagusitan ere ibiltzen ziren Pasealekuko erromeria garaietan, mutil zein neska. Gehienetan mutilekin batera jolasten ziren. Pilotan eta tabaka ere ibiltzen ziren.</p>

26. Olgetan: Tabaka eta "Guardias y ladrones"

- **Erref:** GER-001/041
- **Iraupena:** 0:03:02. **Hasi:** 01:29:49. **Bukatu:** 01:32:51
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Tabaka zelan jolasten den azaltzen du pausuz pausu erabiltzen diren berba guztiak aipatuz. Gehienetan neskek baino ez zuten jolasten tabaka. "Guardias y ladrones"era ere jolasten zuten, jolasa zelan den azaltzen du.

27. Mazarredo jauregiko eta liburutegiko zinema

- **Erref:** GER-001/042
- **Iraupena:** 0:02:41. **Hasi:** 01:32:51. **Bukatu:** 01:35:32
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Bere lehengusu Jose Luisek zinemarako makina erosi zuen eta domeketan pelikulak ikusten zituzten. Anbulatorio ondoko Mazarredo jauregiko gela handi batean ematen zuen eta gero liburutegian; txakur handi bat ordaintzen zuten sarrera. Kepa Urrutia egoten zen sarreran eta askotan ordaindu barik uzten zion sartzen. Gizarte Etxean zinema zabaldu arte egon zen zinema hori.

28. 41 urtez beharrean

- **Erref:** GER-001/043
- **Iraupena:** 0:02:38. **Hasi:** 01:35:32. **Bukatu:** 01:38:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Gizarte etxeko zinema 1959an eraiki eta 1961an inauguratu zuten; hasieran txartel-saltzaile legez aritu zen eta gero zuzendari moduan. 1959an hasi zen Andra Mariako parrokiari beharrean bertako kontuak eramaten eta handik joan zen zinemako txarteldegira; bertan egon zen 64 urtera arte jubilatuta arte.

29. Zinema bost ministeriok kontrolatzen zuten

- **Erref:** GER-001/045
- **Iraupena:** 0:02:39. **Hasi:** 01:41:25. **Bukatu:** 01:44:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Bere ordezkari zineman hasi zenari erakusten ibili zen hasiera batean, lana ez baitzen oso sinplea; bost ministeriok kontrolatzen zuten zinema-eta. Gizarte etxeko zinema zarratu ostean Lizeokoa zabaldu zuten eta bertako beharginak ere bertara joan ziren.

30. Zinemaren lehenengo pausoak

- **Erref:** GER-001/047
- **Iraupena:** 0:03:07. **Hasi:** 01:46:15. **Bukatu:** 01:49:22

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

"Los diez mandamientos" izan zen Gizarte Etxeko zineman emandako lehen pelikula; 8-10 egunez eman zuten aretoa topera betetzen zen-eta. Astelehen, martitzen, zapatu eta domekaz ematen zen; batzuetan hiru sesio eta beste batzuetan bi. Sarrerek 3 pezeta eta erdi balio zuen, umeez apur bat gutxiago ordaintzen zuten 5-6 erreal inguru. Azkenengo ilaran bi eserleku erreserbatuta egoten ziren plaka eta guzti alkatea eta bere emaztearentzat; derrigorrezkoa zen neurri hori, baina azkenerako ez zen erreserbatzen. Alkateak ere berdin-berdin ordaindu behar zuen sarrera.

31. Pelikulen sailkapena; ikuskarien kontrola

- **Erref:** GER-001/048
- **Iraupena:** 0:04:15. **Hasi:** 01:49:22. **Bukatu:** 01:53:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Pelikulek sailkapen ezberdina zuten: "1", "2", "3", "3R" eta "4"; "3R" eta "4" ez zuten ematen. Frankismo ostean desagertu zen sailkapen hori. 14 urtera artekoak bakarrik "1" eta "2"-ra sartu zitezkeen. Ikuskariak harrapatuz gero isuna jasotzearen arriskua zegoen; bestelako akatsik eginez gero jasotzen zen isuna "acta de infracción" delakoaz. Behin pelikularen izenburua txarto idazteagatik jaso zuten 2.000 pezeta inguruko isuna. Tiloetako zinemakoek behin 10.000 pezetako isuna jaso zuten. Txartel-saltzailearen jorjala hileko 2.100 pezetakoa zen.

32. "Fides Norte"

- **Erref:** GER-001/049
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 01:53:37. **Bukatu:** 01:57:02
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Bizkaia eta Gipuzkoako parroketako zinemak "Fides Norte" delakoan egon ziren batuta. Kooperatiba bat modukoa zen, beraiek arduratzen ziren areto guztietako ikuskizunez. Pelikula arrakastatsua izanez gero irabazien %40a banatzaileei eman behar izaten zitzaion; banaketako kontrolekoak sarreran egoten ziren zenbat jende sartzen zen kontrolatzen. Gernika-Lumon nahiz eta 3 zinema-areto egon, askotan betetzen ziren.

33. Zinema askotan betetzen zen

- **Erref:** GER-001/050
- **Iraupena:** 0:02:45. **Hasi:** 01:57:02. **Bukatu:** 01:59:47

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Domeketan txarteldegia eguerdiz zabaltzen zuten, meza irteeran arratsaldeko txartelak erosten zuelako jendeak; telefonoz ere saltzen zituzten. Aretoa betetzen zenean sarritan goiko palkoa ere betetzen zen, inoiz ez zuten ikuskaritzakoek harrapatu.

34. Euskarazko pelikulek ez zuten eskabiderik

- **Erref:** GER-001/051
- **Iraupena:** 0:02:39. **Hasi:** 01:59:47. **Bukatu:** 02:02:26
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

Diktadurak ez zuen eraginik izan pelikulen aukeraketan. Beraiek ez zuten euskarazko pelikularik eman, gehienbat eskoletara zuzendutako programetan ematen ziren, baina beraiek ez zuten antolatzen. Ez zegoen euskarazko pelikulen eskabiderik; behin ekarri zuten eta 4 pertsona baino ez ziren agertu, gehiago ez zuten ekarri horrelakorik. Jendeak gaztelaniaz asko berbetan zuela dio.

35. "Sardina freskue" esatearren 2 pezetako isuna

- **Erref:** GER-001/052
- **Iraupena:** 0:01:10. **Hasi:** 02:02:26. **Bukatu:** 02:03:36
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Lanbideak » Batetik bestera zebiltzanak

Laburpena:

Euskara ez erabiltzearen errua euskaldunona da bere ustez. Behin bermeotar arrain-saltzaile bati "sardina freskue" esatearren 2 pezetako isuna ezarri zioten. Arraina dozenaka saltzen zuten, otzara buruan zutela etortzen ziren.

36. Pelikula eman aurretik udaletxetik pasatu behar

- **Erref:** GER-001/053
- **Iraupena:** 0:03:13. **Hasi:** 02:03:36. **Bukatu:** 02:06:49
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Kultura » Zinema

Laburpena:

1961ean Gizarte Etxeko zinema zabaldu zutenean Isaias Zabala zen alkatea,

beranduago Gervasio Gezuraga "Litri" izan zen. Pelikula eman aurretik, goizean, udaletxera eraman behar izan zituzten pelikula horren datu guztiak, paper guztiak zigilatzeke eta artxibatzeko. Ikuskariari ere udaletxetik pasatutakoa zela erakutsi behar zitzaion.

37. Eskola nazionalak eta bertako maisu-maistrak

- **Erref:** GER-001/055
- **Iraupena:** 0:04:17. **Hasi:** 02:07:17. **Bukatu:** 02:11:34
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Eskola nazionalak, pasealekuko eskolak, bi eraikinetan banatzen ziren, mutilen aldea eta neskena. Doña Pía, doña Florencia, doña Josefina Unamuno maistrak aipatzen ditu. Mutilen alderdia Taberna Vascaren aurrekoa zen, eta bertako maisuak don Mauro Galán, don Feliciano Uribarren eta don Manuel Alonso izan ziren. Eskola publikora gernikarrak baino ez ziren joaten. Eskolen goiko partean bi etxebizitza zeuden: nesken alderdian alderdi batean 'Petroleo' ezizeneko bat, adbitrioa kontrolatzen zuena eta aguazil bat bizi ziren; eta, bestea aldean ere, aguazilak bizi ziren. Maisu-maistrak kanpotik etorritako ziren; hala ere, don Manuelek euskaraz oso ondo egiten zuen berba.</p>

38. San Juan Ibarra

- **Erref:** GER-001/057
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 02:16:14. **Bukatu:** 02:18:08
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Eraikuntzak eta azpiegiturak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Kaleak, plazak
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)

Laburpena:

"Conde Monte Fuerte"-ren jauregia San Juan Ibarran zegoen. Bonbardaketan etxe hori erasotu zuten eta erdi suntsituta geratu zen; hala ere, bonbardaketa ostean bi familia-edo etxe horretako sotoan egon ziren ezkutatuta. Maria Doloresen amak han ondoan zuen ontzi-denda eta janari-denda, 21 urte bete zituenean zarratu zuten denda. Denda hori gerra aurretik Ezenarro garajea zela dio, bere amak bonbardaketa ostean zabaldu zuen denda. San Juan Ibarran horrelako etxe gehiago zeuden: Katarronekoa eta don Jesus Toñarena.

39. Arana kondea

- **Erref:** GER-001/059
- **Iraupena:** 0:01:49. **Hasi:** 02:18:18. **Bukatu:** 02:20:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

San Juan Ibarreko "Conde Arana"ren jauregian babeslekua zegoen; eta, antza, bazekiten han bazegoela zerbait, bonbardatu egin zuten-eta. Bonbardaketa ostean kondea eta bere emaztea beste etxe batera joan ziren. "Condes de Montefuerte" ere egon ziren, odolekoak, baina antza Aranatarrek titulua erosi egin zuten.

40. Allende Salazartar Montefuerte kondea

- **Erref:** GER-001/061
- **Iraupena:** 0:02:09. **Hasi:** 02:21:24. **Bukatu:** 02:23:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak

Laburpena:

"Conde Montefuerte"-eta Madrilen bizi ziren, eta udarako etortzen ziren. Bere emazte doña Rita Alfontso XIII.aren senitarekoa-edo zen., titulu askoko pertsona ei zen. Konde horren abizena "Allende Salazar" zen, hortik datoz gaur egun ezagutzen ditugun eskolaren eta kalearen izenak. Kondearen lehengusu batek anbulatorio aurrean ere beste jauregi bat zuen.

41. Bere ama Montefuerte kondearen jauregiko dontzeila

- **Erref:** GER-001/062
- **Iraupena:** 0:05:00. **Hasi:** 02:23:33. **Bukatu:** 02:28:33
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Herriko giroa » Pertsonaia ezagunak
- Lanbideak » Neskameak

Laburpena:

Maria Doloresen ama Montefuerte kondearen jauregian egon zen neskame, dontzeila legez, ezkondu zen arte. Gernikan igarotzen zituzten egonaldietan bere ama ere bertan bizi zen. Bere amak denetariko lanak egiten zituen. Kondesak beharginak oso ondo tratatzen zituela dio. Udetxea jauregikoak ere Allende Salazartarrak ziren, beraien lehengusuak.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2026-02-20

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkartea

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com